

РЕЦЕНЗІЇ

Сапрыгина Н. В. Психолінгвістика художественного текста: коммунікація автора і читателя: [монографія] / Ніна Вадимовна Сапрыгина. — Одеса: Астропринт, 2012. — 336 с.

Saprygina N. V. Psicholingvistika khudozhestvennogo teksta: kommunikatsiya avtora i chitatelya: [monografiya] / Nina Vadimovna Saprygina. — Odessa: Astroprint, 2012. — 336 s.

Новая монографія Н. В. Сапрыгиной «Психолінгвістика художественного текста: коммунікація автора і читателя» посвящена актуальної проблемі вивчення психолінгвістических закономірностей мовної коммунікації. На перший план виступає міждисциплінарна проблема розуміння, поглиблюючи значительне розвиток в лінгвістических дослідженнях останнього часу.

Обзор літератури, запропонований автором в першій главі, присвячений науковим роботам, стосуючись до вивчення феномена коммунікації з різних позицій, — породження і розуміння повідомлення, сприйняття і впливу тексту. Як відомо, філософська ідея про те, що читання художественного твору є діалогом письменника з читачем, вперше була висказана Гегелем. В дальнішим її розвивали Д. Н. Овсянко-Куликовський, Л. В. Щерба, Л. П. Якубинський, М. М. Бахтін і др. Першим, хто заговорив про існування системи «автор — текст — читач», про необхідності експериментального вивчення взаємозв'язку автора, твору і читача, був Н. А. Рубакін. Опіраючись на достатньо цільну репрезентацію теоретического насліддя, Н. В. Сапрыгина формує свою методику вивчення художественної коммунікації, в основі якої лежить семантико-смысловий принцип, включаючий елементи лінгвокогнітивного і лінгвопсихологіческого аналізу мовних одиниць. Таким чином, головну задачу вивчення системи «автор — текст — читач» дослідниця бачить в необхідності інтеграції даних про її окремі компоненти в єдине ціле.

При розробці оригінальної концепції коммунікативного взаємодіяння в системі «автор — текст — читач» автор монографії опірається на дослідження, які виявляли в феноменах коммунікації системність. Виявлення нових значень, як особистих (для вивчення взаємозв'язку особистості і породжуємого їм твору), так і суспільно значимих (при вивченні класики), дозволило смоделировать структуру рівневого і нерівневого взаємодіяння твору, читаческої активності і читаческого розуміння.

Актуальним для сучасної лінгвістики представляється метод семантико-смыслового аналізу повідомлення, який включає в себе пошук ключових сем і формулювання з їх допомогою значень окремих фрагментів твору. З допомогою інтегративного підходу автор монографії формує систему координатних метатекстових сем, дозволяючу визначити різні зв'язки між інформаційним квазіоб'єктом і смысловими полями розуміючого його суб'єкта, а також зв'язки всередині твору, виявлює суб'єктом. Реконструкції смыслових зв'язків в герменевтическому аспекті ілюструються співставленням ключових опозицій «хороший / поганий», «вище / нижче», «тут / там», «зараз / потім», «свій / чужий».

Новий аспект наукового аналізу представлений в розв'язанні проблеми інтерпретації літературних творів. Біографіческі дані про письменників і обставини створення творів представляються як художественний діалог, в якому твору стає реплікою в міжособистій коммунікації.

Теоретическа новизна монографії Н. В. Сапрыгиной обумовлена розширенням термінологіческого апарату. Вперше в сферу філологіческого аналізу введені психологіческі категорії, направлені на виявлення герменевтическої сутності художественного твору (наприклад, поняття «не-читач»). На наш погляд, було б логічно складення прикладу, в якому б репрезентувалась система нових (або інтерпретуваних по-новому) термінів.

Наукова новизна рецензованої роботи зв'язана з розвитком семантико-смыслового аналізу твору в діалогіческій коммунікації. Вперше описані феномен виникнення художественного задуму як трансформація коммунікативного намірення і феномен зображення значимого іншого в вигляді прототипу героя твору.

Не менш інтересною є теорія «семантическої хвилі» лексического значення слова. Схема значення, по мненню автора монографії, є конструкт, зв'язки якого нагадують валентності атома або молекули. Заповнення схеми знаннями ідеє від конкретного (ощущення) до все більш висхідним рівням абстракції. В результаті прочтіння твору (пошукової діяльності читача) здійснюється поступове заповнення ячеек-фреймів інформацією в напрямленні від конкретного до абстрактного. Коннотативний макрокомпонент — це ступінь переходу від першого рівня до другому — коммунікативному, оскільки регламентує використання слова в породжуємом творі.

Теоретическі положення, викладені в монографії, підтверджуються багачим фактическим матеріалом: пропонується семантико-смысловий аналіз «Пісні про речі Олега» А. С. Пушкіна, вияв-

ляется психологический подтекст «Песни про купца Калашникова» М. Ю. Лермонтова, описывается лингво-герменевтический портрет прототипов в рассказах А. Грина и т.п.

В заключение еще раз подчеркнем, что монография Н. В. Сапрыгиной представляет собой законченное научное исследование, обладающее большой теоретическо-практической значимостью, которое заинтересует и филологов, и психологов.

Герасименко Ирина Анатольевна,

доктор филологических наук, профессор, заведующая кафедрой языкознания и русского языка Горловского института иностранных языков Донбасского государственного педагогического университета; Горловка, Украина; тел.: +38(06242)4-65-89; почтовый адрес: ул. Рудакова, 25, г. Горловка, Донецкая обл, Украина, 84626.

Gerasimenko Irina Anatolievna,

Grand PhD in Philological Sciences, Prof., Chief of the General Linguistics and Russian Language Department of Gorlivka Foreign Languages Institute, Donbass State Normal University; Gorlivka, Ukraine; Gorlivka, Ukraine; тел.: +38(06242)4-65-89; Post address: 25, Рудакова str., Gorlivka, Donetsk region, Ukraine, 84626.

Рецензію отримано 10.09.2013 р.

Скоробогатова Е. А. Грамматические значения и поэтические смыслы: поэтический потенциал русской грамматики (на материале категорий и лексико-грамматических разрядов имени): [монография] / Елена Александровна Скоробогатова. — Харьков: НТМТ, 2012. — 480 с.

Skorobogatova Ye. A. Grammaticheskie znacheniya i poeticheskie smysly: poeticheskiy potentsial russkoy grammatiki (na materiale kategoriy i leksiko-grammaticheskikh razryadov imeni): [monografiya] / Yelena Aleksandrovna Skorobogatova. — Kharkov: NTMT, 2012. — 480 s.

Рецензируемая монография посвящена изучению грамматического уровня поэтической речи. Её актуальность определяется той значительной ролью, которую играет грамматика в формировании семантики и выразительности поэтического текста. Несмотря на уже известные работы (И. А. Ионовой, А. И. Гина, Л. В. Зубовой), посвящённые этому вопросу, в целом, проблема остаётся мало исследованной. Это объясняется автоматизмом, присущим функционированию морфологических единиц в речи, и трудностью выделения собственно морфологической семантики в таком сложном явлении, которым является поэтическое слово.

Хорошо продумана структура работы. Детально представлена история вопроса. Автор развивает идеи лингвопоэтической школы В. П. Григорьева и И. И. Ковтуновой, применив их к морфологическому материалу. Теория лингвопоэтики обогащается анализом стиховых и морфологических взаимодействий.

Первая часть монографического исследования посвящена теоретическим проблемам описания художественного потенциала именных морфологических категорий. В работе автор опирается на две аксиомы: аксиому лингвостиховой осцилляции и аксиому внутренней формы. Аксиома лингвостиховой осцилляции утверждает, что в структуре поэтического текста возникает сложное взаимодействие между факторами языка и стиховыми факторами. Аксиома внутренней формы гласит, что поэтическая языковая единица несёт в себе потенциал, заложенный всеми предыдущими употреблениями этой единицы.

Эти положения обуславливают необходимость теоретического обращения как к факторам стиховым, так и факторам морфологическим, определяющим выбор граммем и их сочетаний для передачи того или иного поэтического содержания, поэтому в первой части подробно рассматриваются стиховые и морфологические основания поэтики морфологических категорий и разрядов.

Плодотворным представляется авторский подход к поэтическому материалу во второй и третьей частях монографии. Если во второй части рассматриваются художественные возможности морфологической семантики имени, то в третьей — способы актуализации этой семантики в поэтическом тексте и пути преобразования морфологической семантики в поэтические смыслы. На материале стихотворного текста с необыкновенной наглядностью прослеживается связь общезыковой семантики грамматических единиц, составляющих категорию, с экспрессивно-выразительной их реализацией и способностью создавать особые смыслы, которые в одних случаях носят общепоэтический характер, в других — идиостилевой, и наконец, могут создавать окказиональные смыслы и значения, характерные только для одного произведения.

Особое внимание в рецензируемой работе отводится нарушению грамматической нормы частей речи. Детально проанализирован образный морфологический потенциал имен собственных, отражающий процесс языковой бифуркации — раздвоение значения на онимное и апеллятивное. Оними